

หัวข้อวิทยานิพนธ์

แนวคิดมาร์กซิสต์กับการศึกษา เรื่องการเปลี่ยนแปลงใน
สังคมชาวนาประเทศโลกที่สาม(Marxist Approach and the Study of Peasant
Social Changes in the Third World
Countries)

ชื่อผู้เขียน

นายสมศักดิ์ สัมคคีธรรม

(Mr. Somsak Samakkeethum)

คณะ

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไชยันต์ รัชชกุล

ปีการศึกษา

2530

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง "แนวคิดมาร์กซิสต์กับการศึกษา เรื่องการเปลี่ยนแปลงในสังคมชาวนาประเทศโลกที่สาม" นี้มีจุดมุ่งหมายที่จะสืบค้นผลงานทางด้านมาร์กซิสต์ที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคมชาวนาประเทศ ส่วนรอบข้าง ศึกษาถึงบทบาทของรัฐและทุนพาณิชย์ในฐานะเป็นปัจจัยการเปลี่ยนแปลงในสังคมชาวนา (หรือต่อต้านการเปลี่ยนแปลง) แนวคิดเกี่ยวกับการแยกความแตกต่างระหว่างชาวนาด้วยกันเอง และศึกษาถึงรูปแบบการกระจุกตัวและรวมศูนย์ของทุนในสังคมชาวนาต่างระหว่างชาวนาด้วยกันเอง และศึกษาถึงรูปแบบการกระจุกตัวและรวมศูนย์ของทุนในสังคมชาวนา

ในปัจจุบันนี้ สามารถจำแนกแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคมชาวนาออกเป็น 4 สำนักงานใหญ่ ๆ กล่าวคือ สำนักแนวคิดวิธีการผลิตแบบชาวนา สำนักการพึ่งพา สำนักการประทะประสานระหว่างวิถีการผลิต และสำนักวิถีการผลิตแบบทุนนิยมส่วนรอบข้าง

สำหรับสำนักวิถีการผลิตแบบชาวนาจะให้ความสนใจต่อพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของชาวนาในระดับครอบครัว การประกอบเกษตรกรรมของชาวนาจะใช้แรงงานภายในครอบครัวเป็นหลัก ทำการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีขนาดเล็ก และมีการครอบครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินขนาดเล็กของตนเอง แนวคิดนี้มีความเห็นว่า ชาวนาจะไม่ทำการผลิตมากเกินไป เพราะงานเป็นกิจกรรมที่น่าเบื่อหน่ายมีผลให้ชาวนาขาดการสะสมทุน และชาวนาขนาดเล็กมีความสามารถในการอยู่รอดสูง จึงมีอาจถูกเบียดขับเป็นกรรมาชีพได้โดยง่าย เพราะว่า

หากปีใดราคาพืชผลตกต่ำหรือเก็บเกี่ยวได้น้อยชาวนาสามารถลดการบริโภคลงพร้อม ๆ กับทำงานให้หนักขึ้นได้ ข้อบกพร่องของแนวคิดนี้มีหลายประการ กล่าวคือ 1. ให้การวิเคราะห์ชาวนาบนระดับกระบวนการแรงงานเท่านั้น มิได้สนใจความสัมพันธ์ระหว่างชาวนากับกลุ่มชนชั้นอื่น ๆ ทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์ถึงรูปแบบการขูดรีดที่ซับซ้อนอื่น ๆ กระทำต่อชาวนาได้ แนวคิดนี้จะเลยที่จะพิจารณาถึงความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่เกิดขึ้นในสังคมชาวนา และจากการให้ความสนใจต่อประเด็นความสามารถในการอยู่รอดของชาวนาอย่างมาก แนวคิดนี้จึงมีอาจพบนวมนิทัศน์ "การแยกความแตกต่างภายใน" เข้าสู่เครือข่ายทางทฤษฎีได้

ส่วนแนวคิดการพึ่งพา จะให้ความสนใจต่อสังคมชาวนาประเทศโลกที่สาม ในฐานะเป็นแหล่งผลิตส่วนเกินทางเศรษฐกิจ และการโยกย้ายส่วนเกินสู่ประเทศศูนย์กลาง อันมีผลให้สังคมชาวนาตกอยู่ในสถานะขังงานทางเศรษฐกิจและด้อยพัฒนา แนวคิดนี้มีนิทัศน์คลุมเครือ และมีได้วิเคราะห์ที่ความสัมพันธ์ทางการผลิต หากยึดกุม "ความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยน" เป็นแกนกลางในการศึกษา ทำให้ไม่สามารถอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงสังคมชาวนาที่แตกต่างกันในแต่ละที่ ดัชนีภาพในการสะสมทุน และความขัดแย้งระหว่างชาวนา-ทุน-รัฐ อันเป็นความขัดแย้งหลักที่อยู่ภายในโครงสร้างความสัมพันธ์ทางการผลิตทางสังคม

แนวคิดการปะทะประสานระหว่างวิถีการผลิตพิจารณาว่า สังคมชาวนาเป็นวิถีการผลิตก่อนทุนนิยม ซึ่งความล้มเหลวถูกรักษาเอาไว้เพื่อเป็นแหล่งผลิตแรงงานราคาถูก อาหารราคาถูก และเป็นตลาดสำหรับสินค้าอุตสาหกรรมสำหรับการสะสมทุนในวิถีการผลิตแบบทุนนิยม แนวคิดนี้มีปัญหาการให้เหตุผลแบบการหนีที่นิยมและเจตจำนงนิยม

ขณะที่แนวคิดการปะทะประสานวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางการผลิตในระดับกระบวนการแรงงาน แนวคิดวิถีการผลิตแบบทุนนิยมส่วนรอบข้างวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางการผลิตในฐานะเป็นองค์ประกอบหลาย ๆ มิติ ซึ่งรวมกันเป็นเอกภาพแห่งการดำรงอยู่ทางด้านโครงสร้างของระบบสังคม แนวคิดหลังนี้มีความเห็นว่าสังคมชาวนาปัจจุบัน ไม่สามารถผลิตทดแทนขึ้นใหม่ได้เมื่ออยู่นอกวงจรการผลิตซ้ำของทุน และมีการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างเกิดขึ้นในสังคมชาวนาแล้ว ดังนั้นจึงมีอาจกล่าวได้ว่าสังคมชาวนาเป็นแบบก่อนทุนนิยม ส่วนสาเหตุที่วิถีการผลิตแบบทุนนิยมส่วนรอบข้างมีการสะสมทุนช้ากว่าวิถีการผลิตแบบทุนนิยมศูนย์กลางเกิดจากการพัฒนาในลัทธิรอบข้างเองที่ขาด "ดุลยภาพ" ระหว่างการผลิตสินค้าประเภททุนกับสินค้าอุปโภคบริโภค อันทำให้ส่วนรอบข้างต้องไปเชื่อมต่อและพึ่งพาต่อระบบเศรษฐกิจของศูนย์กลางในรูปของการนำเข้าและส่งออก

สำหรับการอธิบายถึงผลกระทบจากตัวและรวมศูนย์ของทุนนั้น แนวคิดของ

เคาท์สกี (Karl Kausky) จะมีคุณูปการอย่างมากในการกล่าวถึงอุปสรรคในการรวมที่ดิน
 พื้นเล็กผืนน้อยกระจุกกระจายให้กลายเป็นผืนใหญ่แปลงเดียวกันเพื่อประกอบไร่นาขนาดใหญ่
 แบบทุนนิยม นอกจากนี้ แนวคิดของแมนน์ (Susan A-Mann) และคิตคินสัน (Jame M.
 Dickinson) ก็มีความสำคัญเมื่อเขากล่าวถึงอุปสรรคของการผลิตเกษตรกรรมขนาดใหญ่
 อันเกิดจากเวลาการผลิตในภาคเกษตรกรรมยาวนานมากเมื่อเทียบกับเวลาแรงงาน ซึ่งมี
 ผลให้ช่วงเวลาการหมุนรอบของทุนยาวนานมาก อันส่งผลให้อัตรากำไรตกต่ำ ทุนจึงให้
 ความสนใจที่จะลงในภาคเกษตรกรรมน้อยกว่าภาคอุตสาหกรรม

จากการศึกษาแนวคิดการแยกความแตกต่างภายในชาวนาด้วยกันเองนั้น พบว่า
 ท่ามกลางการขยายตัวของความสัมพันธ์ทางการผลิตและการแลกเปลี่ยนสินค้าในสังคมชาวนา
 ส่วนรอบข้างนั้น การแยกความแตกต่างภายในเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ แต่ไม่
 จำเป็นที่จะต้องเกิดขึ้นกับทุก ๆ สังคม เพราะว่าชาวนามีได้ทำการผลิตในระดับอัตราต้นทุน
 แรงงานเฉลี่ยที่จำเป็นทางสังคม ดังนั้นชาวนาจึงสามารถขูดรีดได้ท่ามกลางการผลิตที่
 ชาตทุน นอกจากนี้การผลิตของชาวนายังมีลักษณะยืดหยุ่นมากอันมีผลให้ชาวนาขนาดเล็กไม่
 ถูกเบียดขับได้โดยง่าย กลไกทางเศรษฐกิจจะอย่างเดียวนั้น ไม่เพียงพอต่อการอธิบายถึงกระบวนการ
 การแยกความแตกต่างระหว่างชาวนาที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ได้ กลไกที่สำคัญอีกประการ
 หนึ่งก็คือ กลไกทางการเมือง อาทิ รัฐบาลของรัฐและโครงสร้างทางชนชั้น เป็นต้น

ส่วนประเด็นการเปลี่ยนผ่านสู่ทุนนิยมส่วนรอบข้างนั้น พบว่ารัฐมีบทบาทสำคัญมาก
 ในการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างต่อสังคมชาวนา ส่วนทุนพาณิชย์นั้นไม่สามารถกระทำการ
 เปลี่ยนแปลงต่อสังคมชาวนาได้โดยตัวเองโดด ๆ หากจะต้องพิจารณาไปพร้อม ๆ กับบทบาท
 ของรัฐ นอกจากนี้ยังพบว่าแนวคิด "การเปลี่ยนผ่าน" ยังคงมีความสำคัญต่อการศึกษาถึงการ
 เปลี่ยนแปลงในสังคมชาวนาสวนรอบข้าง วิธีการผลิตก่อนหน้าทุนนิยมแบบหนึ่ง ๆ จะมีลักษณะ
 ชัดแจ้งและต่อต้านการขยายตัวของระบบทุนนิยมที่แผ่เข้ามาจากภายนอกในระดับที่แตกต่างกัน
 กัน เส้นทางการเปลี่ยนแปลงอันเฉพาะเจาะจงและโครงสร้างทางชนชั้นภายในวิธีการผลิต
 แบบทุนนิยมส่วนรอบข้างแต่ละแห่ง ต่างถูกกำหนดโดยปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีการผลิตก่อนหน้า
 ทุนนิยมกับลักษณะอันเฉพาะเจาะจงของทุนที่ขยายตัวเข้ามา